

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס
בבלי וירושלמי שבת: עיון משווה
פרופ' אהרן עמית | המחלקה לתלמוד ותורה שבעל-פה
Bavli and Yerushalmi Shabbat: Comparative Analysis | 09-880-01

סמינריון	סוג הקורס:
4 (2 ש"ש)	היקף נ"ז:
תשפ"ה	שנת לימודים:
שנתי	סמסטר:
שלישי, 12:00	יום ושעה
ימי שני 11:30 – 13:30	שעת קבלה:
Aaron.amit@biu.ac.il	מייל מרצה:
https://lemida.biu.ac.il	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס:

בקורס זה נעסוק בסוגיות מבבלי וירושלמי שבת פרק יט (רבי אליעזר דמילה) בתלמוד בבלי ובתלמוד ירושלמי. ננתח את הסוגיות ונעמוד על התפתחותן בתהליך המסירה מן התקופה הקדומה ועד לעריכה האחרונה של הסוגיות. נשים לב לשפה של הסוגיות ולמבנה הספרותי שלהן. נחקור לעומק מסורת הנוסח של הסוגיות שנלמד ונעמוד על תופעות שונות בעדי הנוסח שלהן.

מטרות/תוצרי הלמידה:

להקנות לתלמידים רקע ומיומנות בביקורת הנמוכה ובביקורת הגבוהה של התלמוד הבבלי והירושלמי. להקנות לתלמידים מתודה מסודרת ומעמיקה בחקר הבבלי והירושלמי. לעמוד על ההתפתחות של סוגיות הקשורות לפרק 'רבי אליעזר דמילה': בעיקר בבבלי שבת קל ע"א – קלז ע"ב, וירושלמי שבת יט (טז ע"ד-יז ע"ג, מהד' האקדמיה ללשון העברית, עמ' 444-448). הקורס יתן הבנה מקיפה של הסוגיות הן בבבלי והן בירושלמי והבנת השפה והתוכן של הסוגיות, הבנה עמוקה במאגרי מידע של חקר הבבלי והירושלמי והשימוש בהם. יודגש יכולת עצמאית לחקור לעומק מילים קשות ומושגים קשים בסוגיא, יכולת לחקור לעומק את עדי הנוסח של הסוגיות שלומדים בשני התלמודים, ויכולת להגיע לביבליוגרפיה של חקר ספרות חז"ל בכלל, וסוגיות אלו בפרט.

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

השיעור יהיה מורכב מהרצאה ודיון סביב הנושאים שיפורטו להלן. הנושאים יוכנו מראש על ידי התלמידים על פי הנחיות מוקדמות של המרצה. כמו כן יכלול השיעור דפים וטבלאות וכן שימוש באמצעים טכנולוגיים ואתר קורס. בתחילת השנה המרצה יעמיד לרשות המשתתפים חוברת הכוללת את כל המקורות לקורס. כל שבוע המרצה יציין את חומר הקריאה הנדרש לשיעור הבא.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

מקבילות	הערות	נושא השיעור	
דיון בבעיה בחלוקת הפרקים במשנה, אפשטיין מבוא, עמ' 457.	סקירה של הפרק: החומר התנאי לימוד משנה ותוספתא	מבוא לפרק 'רבי אליעזר דמילה': משנה ותוספתא	1-2
	סקירה של הפרק בבבלי ובירושלמי ותיאור עידי הנוסח ששרדו לפרק בבבלי ובירושלמי	מבוא לפרק 'רבי אליעזר דמילה' בבבלי ובירושלמי שבת	3

5-4	הסוגיא הראשונה: "חבובי מצוה" בבלי שבת קל ע"א	שיטת רבי אליעזר בהבאת הסכין לברית מילה	דיון בבבלי חולין קלג ע"א
7-6	הסוגיא השניה: "מקומו של ר' אליעזר" בבלי שבת קל ע"א	המקום כגורם לקביעת ההלכה: רבי אליעזר ורבי יוסי הגלילי	ירושלמי ברכות ב:ג (ד ע"ג), מדרש תהלים, מזמור קג. גינצבורג, פירוש, עמ' 263-257.
8	עיון מתודולוגי במילה "רישבא"	עיון בערוך ובערוך השלם של אלקסנדר קהוט	
10-9	הסוגיא השלישית: "שכחו אזמל" בבלי שבת קל ע"א- קלא ע"א	דיון בשכחת הסכין ועירוב	ירושלמי שבת יט:א (טז ע"ד)
12-11	הסוגיא הרביעית, חלק א': "מכשירי מילה" בבלי שבת קלא ע"א – קלא ע"ב	דיון במכשירי מצוה – מה דוחה שבת?	ירושלמי יט:א (טז ע"ד) מ"רבי אליעזר או' עד "אמ' ר' יונה סלקת מתנית"
14-13	הסוגיא ההרביעית, חלק ב': "מכשירי מצוה" בבלי שבת קלא ע"ב – קלב ע"א	מקור לשיטת רבי אליעזר במכשירי מצוה.	
16-15	הסוגיא החמישית: "מילה דוחה שבת" בבלי שבת קלב ע"א – קלב ע"ב	מניין שברית מילה דוחה את השבת?	תוספתא שבת טו:טז-טז מכילתא דרבי ישמעאל, מהד' הרוביץ-רבין, עמ' 340
17	פיקוח נפש דוחה שבת	דיון בהיסטוריה של פיקוח נפש בתקופת בית שני ובספרות התנאים	אהרן שמש, "פיקוח נפש" תרביץ פ (תשע"ג), עמ' 505-481.
19-18	הסוגיא השישית: "מילה דוחה צרעת" בבלי שבת קלב ע"ב – קלג ע"א	היחס בין צרעת ומילה	בבלי שבת כד ע"ב
20	דיון במחלקת דבר שאינו מתכוון: רבי יהודה ורבי שמעון	דוגמא של הפשטה בספרות התלמודית	
21	הסוגיא השביעית: "רבי עקיבא" בבלי שבת קלג ע"א	הלכה כרבי עקיבא במשנה ומשמעותה	אלבק, מבוא לתלמודים, עמ'

464. אפשטין, מבוא לנוסח המשנה, עמ' 1213.			
תוספתא שבת טו:ד, יז:כג; ירושלמי שבת יט:ו יז ע"ב.	כל צורכי מילה	הסוגיא השמינית: "מהלקטין" בבלי שבת קלג ע"א – קלג ע"ב	22
	דיון בענייני רפואה בקשר לברית מילה.	הסוגיא התשיעית: "אביי: אמרה לי אם" בבלי שבת קלג ע"ב – קלד ע"א	24-23
	דיני הרחצה בשבת	הסוגיא העשירית "מרחיצין" בבלי שבת קלד ע"ב	25
	דינה הרחצת המכה בשבת.	הסוגיא האחת עשר "גופא" בבלי שבת קלד ע"ב	26
ירושלמי ברכות ט:ג (י' ע"א), תוספתא ברכות ו:יב-יג, מהד' ליברמן, עמ' 37); בבלי פסחים ז ע"א- ע"ב	ברכת המצוה בברית מילה	הסוגיא האחרונה: ברכות המילה" בבלי שבת קלז ע"ב	27
		סיכום הפרק וחזרה למבחן	28

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה.

ציון סופי

הציון הסופי מבוסס על הצגת הנושא הנחקר בשיעור (רפרט) שמהווה 10% מן הציון והעבודה הסמינריונית שמהווה 90% של הציון. התאריך האחרון להגשת עבודה זו הוא א' בחשון תשפ"ו (23.10.2025).

דרישות הקורס

לפני כל שיעור יקבלו התלמידים הוראות מפורטות על הקטע בתלמוד אותו יש להכין וכן הפניות לקטעים המקבילים במקורות האחרים. קטעים אלה יוכנו על פי הפרשנים הקלאסיים ועל פי החוקרים המודרניים בצירוף קריאה ביבליוגרפית. בקורס זה יש חובת נוכחות, שתיבדק מדי שיעור. תלמיד שייעדר מעל ארבע הרצאות במשך שני הסמסטרים ללא סיבה מוצדקת לא יורשה להגיש עבודה, ולא יקבל ציון בקורס.

תלמידים יבחרו נושא למחקר (נושא לכתיבה עבודה סמינריונית) בתיאום עם המרצה על סוגיא בבבלי עם מקבילות בתלמוד ירושלמי, שלא למדנו בשיעור. תלמידים נדרשים לבחור נושא למחקר לא מאוחר בסוף סמסטר א', ולקבל אישור פורמלי מן המרצה. המרצה יבקש טיוטא של העבודה בסיום הסמסטר השני.

בקורס זה יש דגש מיוחד על מיומנות של כתיבה אקדמית. לשם כך במהלך הקורס המרצה יתן לפחות 4 מטלות כתיבה שעל התלמידים להגיש בכתב ובזמן. מטלות אלו הן חשובות הן להכנת השיעורים, והן להתקדמות מקצועית בכתיבה אקדמית.

דרישות קדם:

רקע בלימוד התלמוד הבבלי ובספרות חז"ל. הקורס מיועד בעיקר לתלמידות ולתלמידים בעלי רקע בתלמוד הלומדים במסלול תזה.

ביבליוגרפיה (פרטי ביבליוגרפיה המסומנים ב-* הם חובה):

להלן רשימה ביבליוגרפית לקורס. כל המסומן ב-* מהווה קריאת חובה:

1. א"א אורבך, בעלי התוספות: תולדותיהם חיבוריהם שיטתם, ירושלים, תשי"ד, עמ' 600-675 (במיוחד *עמ' 601-605).
2. ח' אלבק, מבוא לתלמודים, תל-אביב, תשכ"ט.
3. י"נ אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, ירושלים תש"ס [תש"ח].
4. א' גולדברג, פירוש למשנה מסכת שבת בצרף מבוא והערות, ירושלים, תשל"ו, עמ' 325-344.
5. *י"ד גילת, משנתו של רבי אליעזר בן הורקנוס ומקומה בתולדות ההלכה, תל-אביב, תשכ"ח, עמ' 101-148.
6. י"ד גילת, פרקים בהשתלשלות ההלכה, רמת-גן, תשנ"ב, עמ' 32-62.
7. ל' גינצבורג, פירושים וחיידושים בתלמוד הירושלמי, ניו יורק, תש"א.
8. י' גפני, יהודי בבל בתקופת התלמוד, ירושלים, תשנ"א, עמ' 20-51.
9. *ד' הלבני, מקורות ומסורות: ביאורים בתלמוד למסכת שבת, ירושלים, תשמ"ב, שמט-שע.
10. *ש' ליברמן, הירושלמי כפשוטו, שבת עירובין פסחים, ירושלים, תרצ"ה, עמ' 204-212.

11. ש' ליברמן, תוספתא ותוספתא כפשוטה, מסכת שבת, ניו יורק, תשכ"ב.
12. ל' מוסקוביץ, הטרמינולוגיה של הירושלמי: המונחים העיקריים, הוצאת ספרים ש"ש י"ל מאגנס, ירושלים, תשס"ט.
13. מ' מורשת, לקסיקון הפועל שנתחדש בלשון התנאים, רמת-גן, תשמ"א.
14. ש"י פרידמן, סוגיות בחקר התלמוד הבבלי, אסופת מחקרים בענייני מבנה, הרכב ונוסח, בית המדרש לרבנים באמריקה, ניו יורק וירושלים, תש"ע.
15. *ש"י פרידמן, "פרק האשה רבה בבבלי, בצירוף מבוא כללי על דרך חקר הסוגיא", מחקרים ומקורות א, ערוך בידי ח"ז דימיטרובסקי, ניו-יורק תשל"ח, עמ' 283-321. [=סוגיות בחקר התלמוד הבבלי, עמ' 8-56].
16. *ש"י פרידמן, "מבנה ספרותי בסוגיות הבבלי", דברי הקונגרס העולמי השישי למדעי היהדות ג (תשל"ז), עמ' 384-402.
17. *ש"י פרידמן, "תלמוד ערוך פרק השוכר את האומנין", בבלי בבא מציעא פרק ששי, כרך הנוסח, ניו יורק וירושלים, תשנ"ז, הסוגיא ומרכיביה, עמ' 7-23.
18. ש"י פרידמן, "להתהוות שינויי הגירסאות בתלמוד הבבלי", סידרא ז (תשנ"א) עמ' 67-102.
19. *א' שמש, "פיקוח נפש ודברים אחרים שדוחים את השבת", תרביץ פ (תשע"ג), עמ' 481-505.

לועזית:

1. Shaye Cohen, "Judaism without Circumcision and 'Judaism' without 'Circumcision' in Ignatius", *Harvard Theological Review*, 95:4 (2002), pp. 395-415.
2. Nina Collins, *Jesus, the Sabbath and the Jewish Debate: Healing on the Sabbath in the 1st and 2nd Century CE*, London, 2014.
3. Alyssa Gray, *A Talmud in Exile: The Influence of Yerushalmi Avodah Zarah on the Formation of Bavli Avodah Zarah*, Introduction, pp. 1-39.
4. *Richard Hidary, *Dispute for the Sake of Heaven: Legal Pluralism in the Talmud*, pp. 148-152.